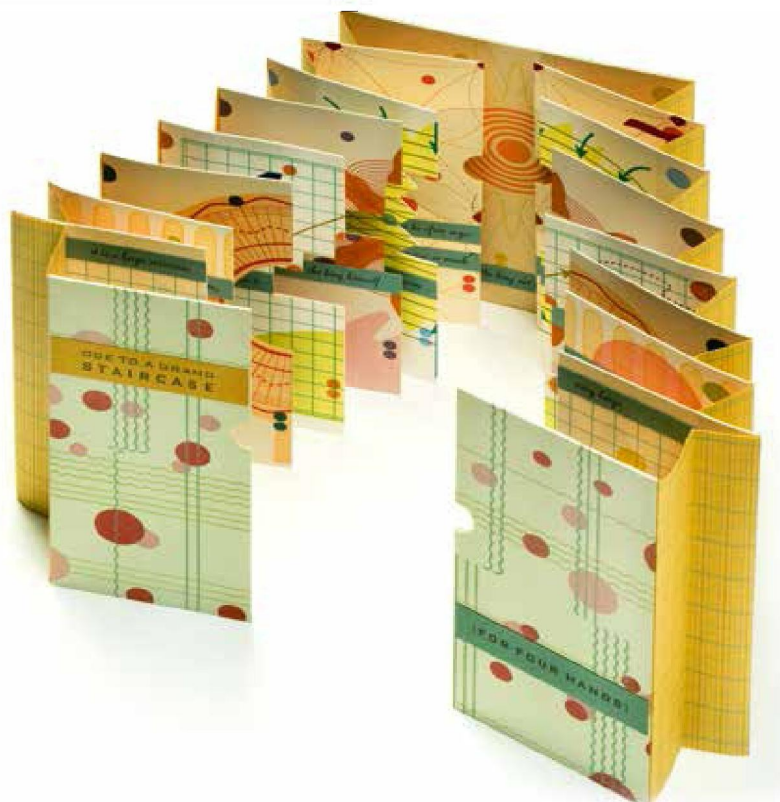

De bruggen

De belangstelling voor het kunstenaarsboek groeit – jonge kunstenaars kiezen steeds vaker voor dit 'directe' medium.

DOOR TINEKE REIJNDERS

d

e tentoonstelling over het kunstenaarsboek in Museum Meermanno komt op een uitgelezen moment, de belangstelling voor edities die in eigen beheer door kunstenaars zijn gemaakt is onstuimig aan het groeien. Veel jonge kunstenaars treden in de voetsporen van de conceptuele kunstenaars die in de jaren zestig en zeventig moeite deden om met goedkope uitgaven een groot publiek te bereiken. De hedendaagse kunstenaars participeren in een brede, internationale uitwisseling van boekjes en tijdschriften en dragen zo bij aan een dynamische informele kunstwereld van democratische snit.

Wat is een kunstenaarsboek eigenlijk? Te zien zijn boeken die onder regie van een kunstenaar zijn ontstaan en dus betiteld kunnen worden als een kunstwerk in de vorm van een boek. Dat leidt tot een grote veelvormigheid waarbij niet zelden met de condities wordt gespeeld van wat gewoonlijk onder een boek

wordt verstaan. Daarnaast bestaat ook een esthetischer type kunstenaarsboek. De oplage daarvan is kleiner, soms bestaat er maar één uniek exemplaar van en neigt het meer naar het kunstobject. J.H. Kocmans *Paper-Re-making Book no. 82* (1988) is zo'n unicum. Het ziet eruit als een klassiek boek, maar de pagina's bestaan uit de verpulpte bladzijden van een ander, negentiende-eeuws boek. In het handgeschepte papier zijn flarden letters te herkennen. Zonder het oorspronkelijke schutblad dat achterin is meegebonden, zou de 'lezer' de bron niet kennen.

publiek-privaat

Het museum laat een breed scala aan boeken zien, geschikt voor een publiek dat voor de eerste keer met het kunstenaarsboek kennismaaakt. Daarbij zijn ook boeken zoals die vanaf eind negentiende eeuw in Frankrijk werden gemaakt, en omschreven

HEDEN-
DAAGSE-
KUNST-

van Stadskanaal

worden als 'livres d'artiste' of preciezer, 'livres de peintre'. In dit geval waren het de galeristen die het initiatief namen en kunstenaars als Matisse of Picasso uitnodigden om met hen een boek te maken dat dan voorzien werd van een tekst van een gerenommeerd auteur. Dankzij de negentiende-eeuwse vinding van de litho nam deze vorm een hoge vlucht. Wie zo'n boek bezit, proeft het genot om bladzijde na bladzijde een litho door de hand te laten glijden in het besef dat anderen hetzelfde kunnen doen, wat er een participatief karakter aan geeft. Dat participatieve is de unieke kracht van het kunstenaarsboek, het maakt een veel persoonlijker en intiemere kunstbeleving mogelijk dan het bekijken van een schilderij of beeld in een museum.

Museum Meermanno verzamelt kunstenaarsuitgaven sinds de start in 1960, veel bibliotheek en 'private press' uitgaven, maar doet dat niet planmatig,

met evidente lacunes tot gevolg. De impuls voor deze tentoonstelling kwam dan ook van buiten. Het verzamelaarsechtpaar Brokken-Zijp, dat sinds vijftien jaar verzamelt en een duizendtal kunstenaarsboeken bezit, is gastconservator. Een derde bron waaruit geleend wordt, is de verzameling van de Koninklijke Bibliotheek. Daarmee is 'Van Picasso tot Sol LeWitt' een fris voorbeeld van publiek-private samenwerking, wat geslaagde ensembles tweeebrenkt. Een twintigtal boeken van Dieter Roth uit het Meermanno wordt aangevuld met zo'n vijfenveertig Roths uit de Brokken-Zijpcollectie (die recent is ondergebracht in een gelijknamige stichting). Dieter Roth is de Europese aartsvader van het naoorlogse kunstenaarsboek, zoals Ed Ruscha en Sol LeWitt dat zijn voor de Verenigde Staten. Beide Amerikaanse kunstenaars waren naast beeldend kunstenaar ook grafisch ont-

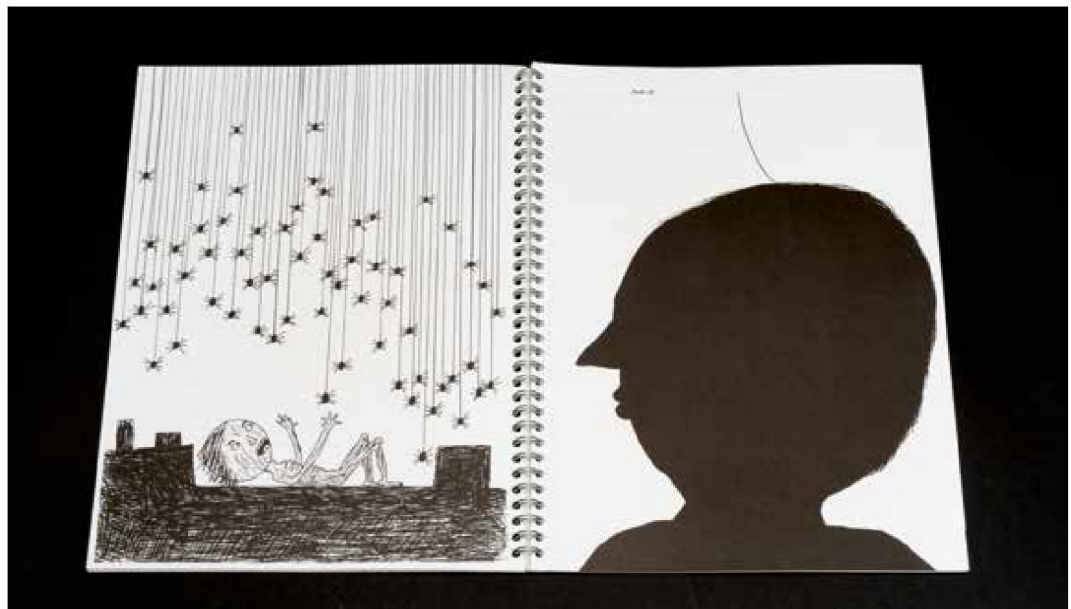
Ed Ruscha, 'Dutch Details', 1971, uitgave: Stichting Octopus, Deventer (drukkerij de IJssel), 12 x 39 cm, Den Haag, Museum Meermanno

<< 'Ode to a grand staircase', 2001, uitgave: Flying Fish Press, Berkeley, 19 x 97 cm (uitgevouwen), Den Haag, Museum Meermanno

Damien Hirst, 'I want to spend the rest of my life everywhere, with everyone, one to one, always, forever now', 1997, 1ste druk, uitgave: Booth-Clibborn, Londen, 33,6 x 29,5 cm, coll. BFA

David Shrigley, 'Leotard', 2003, uitgave: BQ Gallery, Keulen, 29,7 x 21 cm, coll. BFA

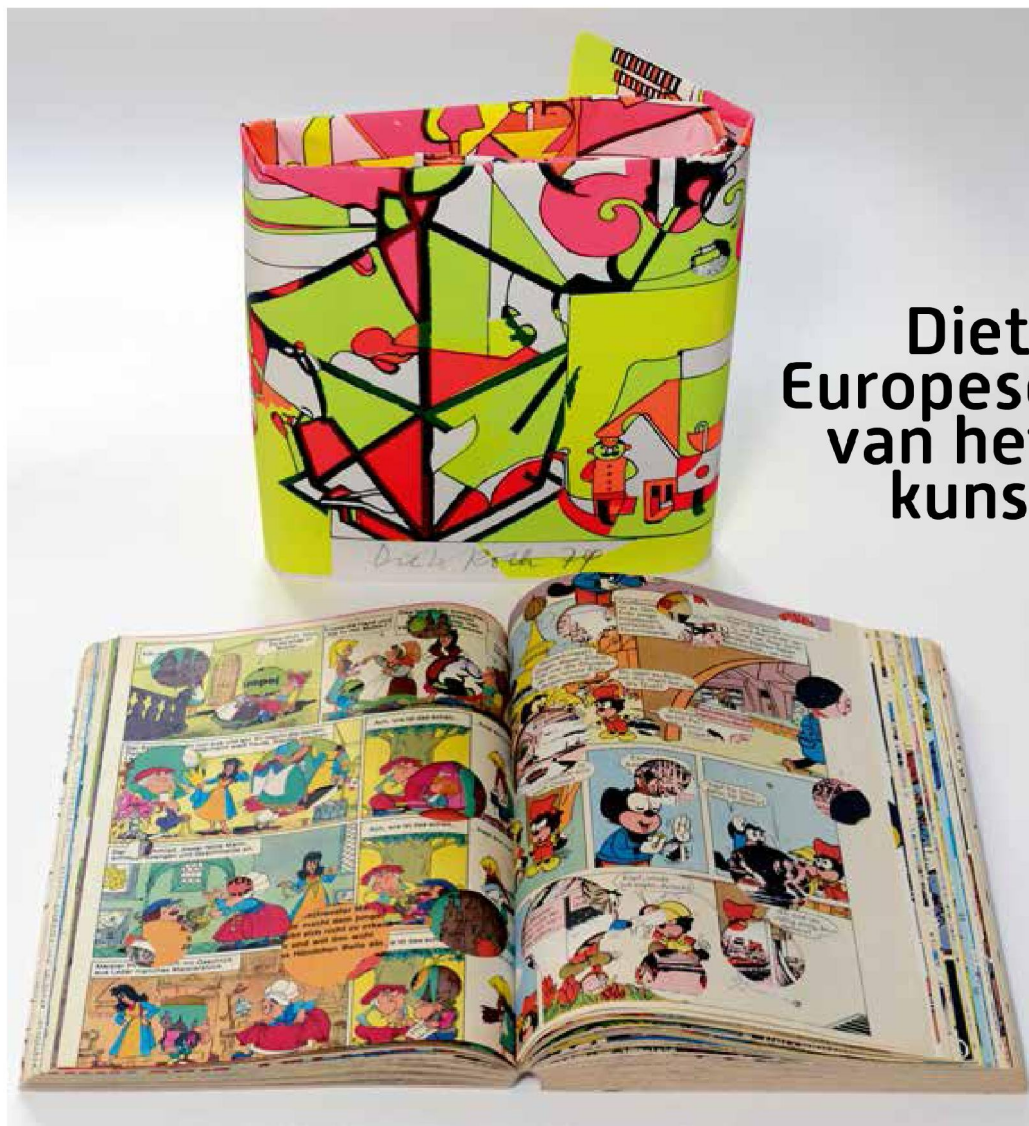
werper. Hun boeken zijn het resultaat van een helder, nauwomlijnd beeldconcept. De boeken van Roth daarentegen wortelen in zijn hoogstpersoonlijke dagelijkse leven en vormen de intuïtieve neerslag van een onuitputtelijk tekenende en schrijvende kunstenaarshand. Tijdens de jaren dat de Duits-Zwitserse kunstenaar op IJsland woonde, heeft hij veel lokale kunstenaars geïnspireerd tot het maken van boeken, maar daarvan zijn op deze tentoonstelling geen sporen te vinden.

Het accent ligt op werk van Amerikaanse kunstenaars. Los van Ruscha en LeWitt zijn dat onder andere John Baldessari, Robert Barry, Louise Bourgeois, Roni Horn, Elsworth Kelly, James Turrell, Richard Tuttle. Ook werk van een enkele jongere kunstenaar dat aansluit op actuele trends in de kunst is aanwezig, van Raymond Pettibon bijvoorbeeld, wiens gefotokopieerde punkachtige stripboeken sinds 1978 aftrek vinden bij een groot publiek. Pettibon is een kunstenaar die T-shirts bedrukt en onder meer grafische ontwerpen voor Black Flag verzorgt, een band waarin hij zelf zingt. Het verbin-

den van populaire met hogere kunst is ook de tweede natuur van de Engelsman David Shrigley, wiens bijtende humor in de vorm van eigenzinnige cartoons veel boeken vult.

peperduur

De Brokken Zijp Foundation streeft naar een internationaal overzicht en dat past goed in het toekomstige beleid van Museum Meermanno, dat het Nederlandse boek in een breed internationaal perspectief wil verzamelen en tonen, vertelt Rickey Tax, in het museum verantwoordelijk voor de kunstenaarsboeken. Tot voor kort richtte het museum zich op het westerse en dan met name het Engelse, Duitse en Amerikaanse kunstenaarsboek, maar sinds 2011 gaat de aandacht ook uit naar landen als Brazilië, Zuid-Afrika en naar Oost-Europa en Azië. Opmerkelijk is de nadruk op Amerikaanse producties. Het staat haaks op de Atlantische tegenstroom: er worden in Amerika, met name in het MoMA, veel Nederlandse kunstenaarsboeken verzameld. Het werk van Hans Eijkelboom bijvoor-

Dieter Roth is de Europese aartsvader van het naoorlogse kunstenaarsboek

Dieter Roth, 'Bok 3b/3d', 1974, special edition, 22,8 x 16,8 cm, coll. BFA

beeld is daar bijzonder in trek, terwijl de naam in Nederlandse musea niet voorbijkomt.

De recente populariteit van het kunstenaarsboek heeft een enorme prijsstijging tot gevolg gehad. Zo zijn de boekjes van Ed Ruscha, die ze vroeger gewoon bij liet drukken, peperduur geworden. Er is één boekje waarvan een exemplaar nu zoveel waard is dat geen museum zich de aanschaf meer kan permitteren en precies dát boekje is voor liefhebbers hier de publiekstrekker, mede omdat het museum de aankoopbon van tien gulden heeft bewaard. Het betreft *Dutch Details*, in 1971 door Ruscha gemaakt op verzoek van Wim Beeren, ter gelegenheid van 'Sonsbeek buiten de perken'. Beeren kende Ruscha's schilderijen en fotoboekjes, waaronder *Every Building on the Sunset strip* (1966). Ruscha koos voor 'Sonsbeek' de bruggen van Stadskanaal. Vanaf het midden van de brug heeft hij stapsgewijs ingezoomd op bijvoorbeeld een etalage aan de overkant. Hij deed hetzelfde in tegengestelde richting. De uitklapbare pagina's tonen de daaruit resulterende fotoreeks. Het zou een ongelimiteerde

oplage worden, maar door een miscommunicatie bij de drukkerij in Deventer werd de hele voorraad vernietigd en de paar reeds gedistribueerde boekjes zijn nu zeer zeldzaam. Hans Ebbink beschrijft deze geschiedenis in het recente RKD-bulletin, hetzelfde nummer waarin Roman Koot namens het RKD vertelt dat sinds het verwerven van het archief van Art & Project meer onderzoek kan worden verwacht. Dat stemt hoopvol voor de continuïteit van dit soort tentoonstellingen. Misschien leidt dat nog eens tot de ambitie om de bloeiende actualiteit van vandaag op de staart te trappen.

Tineke Reijnders is kunsthistoricus en -criticus

'Van Picasso tot Sol LeWitt. Het kunstenaarsboek na 1950', 15 maart t/m 13 juli, Museum Meermanno | Huis van het Boek, Prinsessegracht 30, Den Haag; di t/m zo 11-17; MK gratis; magazine € 7,50; www.meermanno.nl; www.brokken-zijp-foundation.org **Symposium kunstenaarsboeken**, 11 april; toegang € 15,00 (excl. entree museum); aanmelden: www.rkd.nl